

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING IJODIY FIKRLASHINI SHAKLLANTIRISHDA NOSTANDART TOPSHIRIQLARDAN FOYDALANISH METODIKASI

Choriyev Boborahim

Termiz davlat pedagogika instituti

Annotatsiya

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligida ijodiy fikrlashni rivojlantirishning samarali metodik asoslarini, xususan, nostandart topshiriqlarni qo'llash texnologiyasini nazariy va amaliy jihatdan asoslash. Asosiy g'oyalar: Zamonaviy ta'lim jarayoni o'qituvchidan, ayniqsa boshlang'ich sinf o'qituvchisidan yuqori darajadagi kreativlikni, muammolarni nostandart yechish qobiliyatini talab qiladi. Ushbu tezisdan nostandart topshiriqlarning ijodiy fikrlashni rivojlantirishdagi o'rni, ularni pedagogik amaliyotda qo'llashning mezonlari va bosqichlari tahlil qilinadi. Taklif etilayotgan metodika bo'lajak o'qituvchilarning nafaqat bilish, balki ijodiy qobiliyatlarini ham faollashtirishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Ijodiy fikrlash, nostandart topshiriqlar, boshlang'ich sinf o'qituvchilari, metodika, kasbiy kompetentlik, kreativlik.

Аннотация

Теоретически и практически обосновать эффективные методические основы развития творческого мышления будущих учителей начальных классов в процессе их профессиональной подготовки, в частности, технологию применения нестандартных задач. Основные идеи: Современный образовательный процесс требует от учителя, особенно учителя начальных классов, высокого уровня креативности и способности к нестандартному решению проблем. В данном тезисе анализируется роль нестандартных задач в развитии творческого мышления, а также критерии и этапы их применения в педагогической практике. Предлагаемая методика направлена на активизацию не только когнитивных, но и творческих способностей будущих педагогов.

Ключевые слова: Творческое мышление, нестандартные задачи, учителя начальных классов, методика, профессиональная компетентность, креативность.

Abstract

To theoretically and practically substantiate the effective methodological foundations for the development of creative thinking in future primary school teachers during their professional training, specifically the technology of applying non-standard tasks. Main Ideas: The modern educational process demands a high level of creativity and the ability to find non-standard solutions to problems from teachers, especially primary school educators. This thesis analyzes the role of non-standard tasks in developing creative thinking, as well as the criteria and stages of their application in pedagogical practice. The proposed methodology is aimed at activating not only the cognitive but also the creative abilities of future teachers.

Keywords: Creative thinking, non-standard tasks, primary school teachers, methodology, professional competence, creativity.

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimi oldiga qo'yilgan asosiy vazifalardan biri – mustaqil, tanqidiy va ijodiy fikrlay oladigan shaxsni shakllantirishdir. Boshlang'ich ta'lim esa bu jarayonning tamal toshi hisoblanadi. Shu bois, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashda ularning o'zlarida ijodiy fikrlashni rivojlantirish, keyinchalik bu qobiliyatni o'quvchilarga singdirish metodikasini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, standart o'quv materiallari va topshiriqlar bilan ishlash bo'lajak o'qituvchilarning ijodiy salohiyatini to'liq ochib bera olmaydi. Bu jarayonda an'anaviy yechimga ega bo'lmagan, ko'p variantli, mantiqiy, evristik (kashfiyotga yo'naltirilgan) va noodatiy yondashuvni talab qiluvchi nostandart topshiriqlardan foydalanish metodikasini ishlab chiqish zarur.

Muammoning o'rganilganlik darajasi

Ijodiy fikrlash va uni rivojlantirish masalalari L.S. Vigotskiy, V.A. Suxomlinskiy, J. P. Gilford, E. P. Torrens kabi psixolog va pedagoglarning ilmiy ishlarida keng yoritilgan. Nostandart topshiriqlarning ta'limdagi o'rni bo'yicha D. Pólya, A. Z. Zak, M. I. Moro kabi olimlar tadqiqotlar olib borgan. Biroq, aynan **bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida** nostandart topshiriqlardan foydalanishning **o'ziga xos tizimli metodikasini** yaratish va uni amaliyotga joriy etishga oid izlanishlar hali ham yetarli emas.

Tadqiqotning maqsadi va vazifalari

Maqsad: Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy fikrlashini samarali shakllantirishga qaratilgan nostandart topshiriqlardan foydalanish metodikasini ishlab chiqish va sinovdan o'tkazish.

Vazifalar: Ijodiy fikrlashning psixologik-pedagogik mohiyatini aniqlash, nostandart topshiriqlarni tasniflash va ularning ijodiy fikrlashni rivojlantirishdagi funksiyalarini belgilash, nostandart topshiriqlar asosida bo'lajak o'qituvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirishning metodik shart-sharoitlarini asoslash, ishlab chiqilgan metodikaning samaradorligini eksperimental tekshirish.

Asosiy qism

2.1. Ijodiy Fikrlashning Psixologik-Pedagogik Asoslari

Ijodiy fikrlash (kreativlik) – bu yangi, original g'oyalar, yechimlar va mahsulotlar yaratishga qaratilgan fikrlash turi. Uning asosiy tarkibiy qismlari:

1. Yengillik (fleksibellik): Fikrlashni tez o'zgartirish, bir yechimdan boshqasiga o'tish qobiliyati.
2. O'ziga xoslik (originallik): An'anaviy bo'lmagan, noyob g'oyalarni ilgari surish.
3. Tezlik (tezkorlik/erkinlik): Belgilangan vaqt ichida ko'p sonli g'oyalarni generatsiya qilish.
4. Ishlab chiqish (elaboratsiya): G'oyalarni batafsil rivojlantirish va takomillashtirish.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisida bu sifatlar bolalarning o'quv motivatsiyasini oshirish, murakkab materiallarni sodda va qiziqarli shaklda tushuntirish, shuningdek, to'satdan yuzaga keladigan pedagogik vaziyatlarga tezkor va samarali javob berish uchun zarur.

2.2. Nostandart topshiriqlarning turlari va funksiyalari

Nostandart topshiriqlar – bu yechimi ma'lum algoritmgga yoki qoidaga mos kelmaydigan, muammoli vaziyatni yaratuvchi va subyektdan mavjud bilimlarni yangi, o'ziga xos tarzda qo'llashni talab qiluvchi topshiriqlardir.

Nostandart topshiriqlarning tasnifi (loyihaviy):

1. Mantiqiy topshiriqlar: Fikrlashning qat'iy qonuniyatlari asosida yechiladigan (masalan, mantiqiy zanjirlar, ridoqlar).
2. Evristik topshiriqlar: Yechim topish uchun tadqiqot, kashfiyotga yo'naltirilgan (masalan, "Nega...", "Agar..." savollari).
3. Kreativ topshiriqlar: Fantaziya, xayol, ijodkorlikni talab qiladigan (masalan, ertakni yangi yakunlash, ob'ektga yangi funktsiya berish).
4. Amaliy (muammoli) topshiriqlar: Kasbiy faoliyatdagi muammoli vaziyatlarni hal etishga yo'naltirilgan.

Funksiyalari: A – Analitik, B – Bilish, C – Stimullash.

1. Analitik fikrlashni rivojlantirish (A).
2. G'oyalarni generatsiya qilishni rag'batlantirish (C).
3. Bilimlarni nostandart sharoitlarda qo'llashga o'rgatish (B).
4. Qat'iy fikrlash stereotiplarini buzish (A, C).

2.3. Nostandart topshiriqlardan foydalanish metodikasi

Tadqiqot doirasida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy fikrlashini rivojlantirishga qaratilgan uch bosqichli metodika ishlab chiqildi:

Bosqich	Maqsad	Asosiy Faoliyat Turi	Nostandart Topshiriqlardan Foydalanish Usullari
I. Reproaktiv-Analitik	Mavjud bilimlarni nostandart vaziyatga moslash.	Tayyor topshiriqlarni tahlil qilish va yechish.	"O'xshatishlar" metodi, mantiqiy muammolarni yechish.

Bosqich	Maqsad	Asosiy Faoliyat Turi	Nostandart Topshiriqlardan Foydalanish Usullari
II. Evristik-Kreativ	Yangi yechimlar va g'oyalar generatsiya qilish.	Individual va guruhli ijodiy loyihalar.	"Aqliy hujum" (Brainstorming), "Sinoptika" (Muammoga turli nuqtalardan qarash), Evristik savollar.
III. Amaliy-Metodik	Nostandart topshiriqlarni o'zi tuzish va ularni ta'lim jarayoniga joriy etish.	O'quvchilarga mo'ljallangan topshiriqlar bankini tuzish, dars loyihalarini yaratish.	"TRIVIZ" (Tricks for Inventive Problem Solving), "Muammoli vaziyat yaratish" usuli.

Xulosa va tavsiyalar

Olib borilgan nazariy tahlil va eksperimental tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, nostandart topshiriqlardan foydalanish metodikasi bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy fikrlashini shakllantirishda muhim va samarali vosita hisoblanadi.

1. Nostandart topshiriqlar ijodiy fikrlashning asosiy komponentlari (egillik, o'ziga xoslik, tezlik)ni rivojlantirish uchun to'g'ridan-to'g'ri sharoit yaratadi.
2. Ishlab chiqilgan uch bosqichli metodika (Reproduktiv-Analitik, Evristik-Kreativ, Amaliy-Metodik) tizimli yondashuvni ta'minlab, bo'lajak o'qituvchilarning nafaqat ijodkorlik darajasini, balki ularning kasbiy-metodik tayyorgarligini ham oshirishga xizmat qiladi.
3. Metodika ayniqsa, pedagogik vaziyatlarni simulyatsiya qilishda va o'quv jarayoniga kreativ yondashuvni shakllantirishda yuqori samaradorlikni ko'rsatdi.

Amaliy Tavsiyalar

1. Oliy ta'lim muassasalarining o'quv rejalariga "Boshlang'ich ta'lim metodikasi" kursiga nostandart topshiriqlarni qo'llash bo'yicha amaliy mashg'ulotlar hajmini oshirishni kiritish.
2. Bo'lajak o'qituvchilar uchun nostandart topshiriqlarning fanlararo (integrativ) bankini yaratish va uni muntazam yangilab borish.
3. Talabalarning kurs ishlarida, bitiruv malakaviy ishlarida nostandart topshiriqlarni o'z ichiga olgan innovatsion dars loyihalarini ishlab chiqishga e'tibor qaratish.
4. O'qituvchilar malakasini oshirish tizimida nostandart topshiriqlar asosida o'qitish metodikasiga bag'ishlangan maxsus treninglar o'tkazishni yo'lga qo'yish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Adizov B. Boshlang'ich ta'limni ijodiy tashkil etishning nazariy asoslari: Ped. fan. dok. dis. avtoref. – Toshkent, 2018. – 46 b.
2. Aliyev A. O'quvchilarning ijodkorlik qobiliyati. – Toshkent: O'qituvchi, 2017. – 216 b.
3. Karimova L. Adabiy asarlar va ijodiy fikrlash. – Toshkent: Pedagogika, 2018. – 188 b.
4. Tursunov A. Adabiyot va multimedia vositalarining pedagogik ahamiyati. – Buxoro: Ma'rifat, 2021. – 240 b.
5. Ishmuhamedov R., Yuldashev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016. – 300 b. (*Eslatma: Metodik texnologiyalar bo'yicha umumiy manba*)
6. Выготский Л.С. Психология: классические труды. Избранные психологические произведения. – М.: АСТ, 2017. – 800 с.
7. Пономарев Я.А. Психология творчества. – М.: Наука, 1976. – 304 с. (*Ijodiy fikrlash psixologiyasi bo'yicha fundamental manba*)
8. Runco, M. A. Creativity: Theories and themes: Research, development, and practice. – San Diego: Academic Press, 2014. – 410 p.